

Turnai Tímea EGY RENESZÁNSZ MŰVÉSZ A TÁNC VILÁGÁBAN

Dr. Korach Mór portréja

Észak-itáliai turnéjára a négy felvonásos *Giselle*-t (ami *nem* Adam zenéjére és *nem* Perrot és Corelli koreográfiájával készült) is betanulta, de hiába, mert keserű pirulaként kellett lenyelnie, hogy a közönség elsősorban az osztrák nőt látta benne és így fűtlyel és bekiabálásokkal traktálták, amihez nem igazán volt hozzá szokva; de hát ezek az 1848 előtti, pre-risorgimentói, forradalmi hangulatú idők.

1851-ben a 41 éves balerina teljesen visszavonul a színpadtól. Egy kéthetes búcsúfellépés-sorozatot tart Bécsben, amelynek utolsó estéje Perrot *Faust*-balettje, és persze, ráadásként többször is a cachuchát táncolja. Ezután Hamburgba költözik lányához, ahonnan viszont három év után visszatér Bécsbe. Úgynevezett nagy házat visz. Kortársait: művészeket, politikusokat, csütörtökönként rendezett, „nyitott szalonján” látja vendégül. Mint a bécsi társasági élet központja éli idős napjait. Érdekes megjegyezni, hogy tendenciózusan került az akkori Bécs balettvilágát és inkább a prózai színházakból kerültek ki egyre szűkülő kapcsolatai. Elég hosszú ideig él ahhoz, hogy eltávozzanak mellőle családtagjai, így mindkét gyermeke és legkedvesebb barátai is.

Fanny Elssler 1884. november 27-én, mellrákban halt meg. (Ugyanezen évben hunyt el Marie Taglioni is!) Bécs nagy pompával és tisztelettel búcsúztatta: a Stephansdombon ravatalozták fel, a gyászhintót nyolc fekete ló húzta és a Habsburg temetkezési etikett szerint, spanyol ruhás, fáklyát hordozó gyász-ceremóniamesterek kísérték a hietzingi temetőbe.

Művészete és magánélete halála után is foglalkoztatta az embereket. Könyvek már életében is jelentek meg róla, Amerikában három is. A XX. század elején több regény őrizte már alakját, és 1909-től kezdve – már komolyabb kutatási alapon készült – biográfiák jelentek meg személyéről. Magyarországon 1916-ban, a Nemzeti Színház mutatott be *A bécsi táncosnő* címen egy prózai, életrajzi darabot Lakatos László tollából. 1923-ban a Király Színházban Nádor Mihály zenéjével készült operett életéről. Tíz év múlva Münchenben is színr került róla egy operett, itt Johann Strauss-zenékre. 1933-ban a Magyar Királyi Operaház mutatott be balettet róla, szintén Nádor Mihály zenéjével és Jan Cieplinski koreográfiájával. A címszerepet az akkori idők nagy magyar balerinája, Szalay Karola táncolta. Ugyanez a zenemű 1934-ben, a Bécsi Operában inspirált egy Elssler-életrajzi balettet, melynek koreográfusa Margarita Wallmann volt. A címszerepet itt Gusti (Augusta) Pichler alakította. Bécs természetesen utcát is elnevezett Elssleről. A Párizsi Operában egy mellszobra áll az egyik oldalsó, rotonde-teremben, ahol Taglioninak is portréja található. Az ott lévő mellszobrok többségéről a „gyűjtők” sajnos már rég lelopták a réz névtáblákat. (Ugyanitt, a színpad mögötti, un. Grand Foyerban Elssler festett portréját is megcsodálhatjuk.)

1936-ban az UFA készített egy Fanny Elssler-játékfilmet Lilian Harvey főszereplésével. Ez meglehetősen giccsesre sikerült, és úgy stílusában, mint a tények meghamisításával hajmerezstően eltér a valóságtól. 1984-ben, halála centenáriumáról megemlékezve, több kiállítást is rendeztek Bécsben. Ekkor tett Ann Hutchinson-Guest – sikeres – kísérletet, hogy a cachuchát az Albert Zorn-féle táncleírásból áttegye Lábán-lejegyzésbe és ennek alapján újraélessze. A mai napig fennmaradt Elssler néhány eredeti tánca, így Sir Frederick Ashton *A rosszul őrzött lány* című balettje első felvonásában Lise és Colas első nagy pas-de-deux-je, amelyet Tamara Karszavina mutatott meg Ashtonnak, aki azt szinte változtatások nélkül komponálta bele a balettbe. Ugyanezen mű II. felvonásában Lise szólópantomimja úgyszintén Elsslert követi, Karszavina betanításában. Szintén Ashton alkotta újra az *Asszonnyá változott macska* című híres Elssler-balettszólót. Az 1990-es években Eisenstadtban (Kismarton), ahol a cachuchát Simona Noja táncolta utoljára, több, úgynevezett Fanny Elssler-gálára került sor. Ezt hiányolom én most. . .

E sorok írójának javaslatára 1999-ben, a Nurejev Balettverseny győzteseinek gáláján sikerült a cachuchát bemutatni a mai magyar közönségnek is. Bokor Roland versenyigazgató Pongor Ildikót kérte föl e kis remekmű betanulására, ami Téri Evelyn segítségével és közvetítésével Bécsben meg is történt, sőt még az eredeti kosztümről készült ruhamásolatot is megkaptuk a budapesti előadásra.

Ha Ön, kedves olvasó manapság *A rosszul őrzött lányt*, *A Szilfidet*, a *Giselle*-t, vagy az *Esmeraldát* látja, akkor egy kicsit Fanny Elsslerben is gyönyörködhet. . .

Adalékok Dr. Korach Mór professzor – művészi álnevén Marcello Cora, és Maurizio Korach olasz író, költő – táncművészeti kísérleteiben kirajzolódó, különös portréjához.

„. . . amire az élet úgy rászorul, mint az ember a táplálékra, ez a művészet. . .” (Korach Mór)

Képiró ikonok rovatunkban ez alkalommal nem egy scenográfiai iskolát, vagy mesterét mutatjuk be, hanem egy különös újjítót, kit a világ találmányaival, kémiai kísérleteivel azonosít elsősorban, s kevesen tudják róla, hogy az európai táncművészetre és annak látványára is különös hatással volt.

Korach Mór (1888-1975), a néhai, kiváló magyar akadémikus, író, festőművész, a Faenzai Kerámiai Intézet kutatólaboratóri-umának igazgatója, a bolognai egyetem professzora, egyben Kossuth-díjas, magyar vegyészmérnök professzor, a korszerű műszaki kémiai tudományok doktora, és a Műszaki Kémiai Kutató Intézet alapító igazgatója volt. Polihisztor volt mindkét hazájában, Magyarországon és Olaszországban egyaránt. Irodalmi munkásságát elsősorban Itáliában ismerték el, ahol Marcello Cora néven publikált. 1912-ben emigrált Olaszországba, majd 1924-től a bolognai egyetem tanáraként működött. Az 1930-as évektől a milánói kulturális központ vezetőjeként került kapcsolatba a színpadi művészetekkel, előadókkal, tervezőkkel. Ettől kezdve, a kerámia-és anyagkutatások mellett művészeti kísérletek is fűződnek nevéhez: mérnöki találmányait átültette a színpadra is, a mozgással kapcsolatos kísérletek bemutatásának céljából. A magyar kormány meghívására 1952-ben tért haza, és haláláig Magyarországon alkotott és tanított.

Nevével először egy kiállítás forgatókönyvében és meghívójában találkoztam, melyben táncjelmezek kutatójaként, felfedezőként és mecénásként volt jelen. 1988 októberében, *Korach Mór táncjelmezei és tervei* címmel nyílt kiállítás a budapesti Állami Balettintézetben. A megnyitón Gombár Judit tervezőművész, az „utolsó magyar reneszánsz emberként” mutatta be a professzort és művészt. A funkcionalitásukban egyedülálló jelmezek, táncruhák, melyeket a professzor tervezett, az Országos Színház-történeti Múzeum és Intézet jelmeztárába kerültek, de gyűjtőjük ismeretlen volt számunkra. Pedig Korach a múzeumi gyarapítást már jóval korábban megkezdte. A Faenzai Nemzetközi Kerámiai Múzeum nemzeti tagjaként, rendkívül jelentős gyűjtőmunka mellett, rendszeresen publikált a *Bollettino del Museo Internazionale della Ceramiche in Faenza* hasábjain. Oktatási módszereiben síkra szállt az audiovizuális eszközök széles körű alkalmazása és meghonosítása érdekében. A művészet és a tudomány kapcsolódási pontjait kereste, „szerinte az euklideszi háromdimenziós koncepcióban a művészetet geometriai forma jellemzi, (. . .) Korachnál viszont a relativitás is belép a művészetbe (. . .) esztétikai gondolatát a természet és művészet kettős átérése vezérli. . .”

A táncművészettel 1928 és 1932 között került kapcsolatba, Svájcban. Régóta foglalkozott már grafikával – amit kéziratoss naplója is tanúsít – de ebben az időszakban elsősorban táncosokat és táncjelmezeket rajzolt és tervezett. Elsősorban a svájci Braun-nővérek, Lilly, Jeanne és Leonie számára álmott színpadra olyan balett-ruhákat, melyek segítik a táncosok mozgását, ugyanakkor légies megjelenést is biztosítanak. E táncríó egyike volt az európai mozgásművészetet és -kultúrát megújító csoportoknak. Mestereik Isadora Duncan és Émile Jaques-Dalcroze voltak. Koreográfiáikra felfigyelt Arturo Toscanini és a párizsi Operaház is. Sikerral léptek fel a kontinens számos helyszínén, így Magyarországon is vendégszerepeltek. Korach Mór az egyénített jelmezeket hangsúlyozta számukra, ezeket meg is tervezte, majd a háború után eljuttatta Magyarországra a különlegesen értékes, muzeális anyagokat. Jelmeztervezőként a táncművészeknek korhű és praktikus jelmezeket készített, melyek segítik a mozgás kibontakozását. A Haydn, Monteverdi, Massenet és Berlioz műveire készült előadásokhoz a jelmezek mellett, számos alkalommal még koreográfiát is készített, sőt táncelméleti kérdéseket is vizsgált. Az emberi test mechanikája és mozgásának kinetikája már korábban is foglalkoztatta. Ezen kinetográfiai kéziratokat, a tánckompozíciók anyagát és a maga tervezte jelmezeket ajándékozta felesége, Korach Mórné Hegedűs Éva művészettörténész egy magyar gyűjteménynek, megőrzésre, feldolgozásra és további kiállítások céljára. Az anyagok kalandos úton jutottak gyűjteményünkbe, az Országos Színház-történeti Múzeum és Intézetbe. Olaszországból először a Művelődési Minisztérium és a család segítségével a Nemzeti Múzeum Textil-gyűjteményébe kerültek, majd az életmű-kiállítás megrendezése után adták át azokat színházi gyűjteményünknek. A kollekción több mint két évtizede őrizzük intézetünkben, de még mindig számos tartalmi-tervezői kérdés maradt nyitva az anyagok körül.

